

Vignetten - thema 1

Concepten van begaafdheid

HOOFDSTUK 1 VIGNET 1

Basisschool De Kweekvijver en (hoog)begaafdheid: een compacte schets van talentgericht onderwijs

Basisschool De Kweekvijver kiest bewust voor een visie op (hoog)begaafdheid die aansluit bij actuele wetenschappelijke inzichten. Niet alleen intelligentie telt, maar ook motivatie, creativiteit en de context waarin leerlingen opgroeien. Talent wordt gezien als iets dat zich ontwikkelt en niet als een vaststaand kenmerk.

De Kweekvijver streeft naar een inclusieve en stimulerende leeromgeving. Leraren herkennen en ondersteunen verschillende talenten, zowel cognitief als creatief en sociaal-emotioneel. Alle leerlingen krijgen de kans om hun talenten te verkennen via talent-ateliers, projectgroepen en verrijkingsmodules die openstaan voor iedereen. Reflectiegesprekken en groeigericht mentoraat stimuleren leerlingen om hun eigen ontwikkeling te sturen. De school betreft ouders en externe experts actief bij talentontwikkeling, bijvoorbeeld door middel van ouderavonden en samenwerking met lokale organisaties.

Door deze aanpak voelen leerlingen zich meer gewaardeerd en durven ze hun talenten te tonen. Er is minder sociale segregatie en meer samenwerking tussen leerlingen met verschillende kwaliteiten. Leraren ervaren meer werkplezier, omdat zij niet hoeven te 'labelen', maar juist kunnen begeleiden. Ouders zien dat hun kinderen meer zelfvertrouwen ontwikkelen en nieuwe interesses durven te onderzoeken.

Basisschool De Kweekvijver laat zien dat een dynamisch, breed en systemisch perspectief op (hoog)begaafdheid leidt tot een rijke, inclusieve leeromgeving en meer gemotiveerde leerlingen. Dit kan andere scholen inspireren om hun beleid rondom talentontwikkeling te verrijken.

Reflectievragen

1. Hoe draagt de visie van De Kweekvijver bij aan het verminderen van 'labeldenken' bij leerlingen, ouders en leraren?
2. Op welke manieren kan deze brede kijk op (hoog)begaafdheid de motivatie van leerlingen vergroten?
3. Welke rol speelt de samenwerking met ouders en externe partners in het versterken van talentontwikkeling?
4. Hoe kun je als leraar in je eigen praktijk elementen van deze aanpak toepassen om meer inclusie en samenwerking te stimuleren?

Stimulerend signaleren in de onderbouw van het voortgezet onderwijs

Op scholengemeenschap Dalton+ zit Sam, een leerling in de brugklas. Sam valt op doordat hij snel verbanden legt, originele oplossingen bedenkt bij complexe vraagstukken en een onvermoeibare nieuwsgierigheid heeft met betrekking tot uiteenlopende vakken. Ondanks deze kwaliteiten lijkt Sam soms ongeïnteresseerd, vooral tijdens standaard klassikale instructies en repetitieve opdrachten.

Het lerarenteam van Dalton+ heeft recent het beleid rondom het signaleren van (hoog)begaafdheid aangescherpt, onder andere door deel te nemen aan een studiedag over stimulerend signaleren. Naar aanleiding hiervan wordt in de brugklas een uitdagende leeromgeving ingericht, met keuzeprojecten, verdiepend lesmateriaal en ruimte voor zelfstandig onderzoek. Tijdens deze activiteiten bloeit Sam op: hij neemt het initiatief, stelt kritische vragen en inspireert klasgenoten om verder te denken dan het boek.

In overleg met de mentor worden observaties, toetsresultaten én creatieve projecten besproken. Ook oudergesprekken en informele feedback worden meegenomen. Op deze manier ontstaat een breed en genuanceerd profiel van Sam, met ook aandacht voor zijn gevoeligheid en behoefte aan autonomie. Dankzij het vroegtijdig en systematisch signaleren en een stimulerende leeromgeving kan Dalton+ maatwerk bieden, en daardoor het risico op onderpresteren, motivatieverlies of sociaal-emotionele problemen bij Sam aanzienlijk verkleinen.

Reflectievragen

- Hoe kan vroegtijdig en systematisch signaleren helpen om onderpresteren bij leerlingen als Sam te voorkomen?
- Op welke manier draagt een uitdagende en autonome leeromgeving bij aan het welzijn en de motivatie van (hoog)begaafde leerlingen?
- Hoe kun je in je eigen lespraktijk een balans vinden tussen klassikale instructie en ruimte voor verdiepend, zelfstandig leren?
- Welke informatiebronnen zijn volgens jou onmisbaar om een volledig beeld van het potentieel en de behoeften van een leerling te krijgen?

Het herkennen van 'onzichtbare' leerlingen

Lilian zit in groep 6. Ze is rustig, sociaal en haalt stabiele, bovengemiddelde resultaten. Haar leraar ziet geen reden tot extra uitdaging, want Lilian doet keurig wat er van haar verwacht wordt. Ze kijkt daarbij ook heel goed naar wat haar vriendinnen laten zien; als het kan, wil ze samenwerken en daarbij is ze de onderhandelaar van de groep. Tijdens een brede screening met ZOOV+ blijkt Lilian echter op het 98e percentiel te scoren – een indicatie voor een $IQ \geq 130$. Er is nu een goede reden om te kijken waarom de resultaten van Lilian niet zo hoog zijn als wat je zou verwachten. Lilian is een sociaal kind en daarin ligt ten dele de oplossing. Lilian wil niet uit de groep gehaald worden en wil geen 'nerd' zijn. Een goed gesprek levert een mooie balans op. Deels buiten de klas, deels binnen de klas kan ze op maat naar meer uitdagende stof toe groeien. In overleg met haar leraar en ouders start Lilian in een plusgroep en wordt rekenen gecompact. Voor begrijpend lezen heeft Lilian de doelen van haar leerjaar al behaald en daarvoor in de plaats mag ze Spaans leren. Dat kan ze in de klas doen met een andere leerling die een Spaanstalige achtergrond heeft. Ze bloeit zichtbaar op en laat zich in de klas meer horen. Ook thuis zien ouders dat Lilian vrolijker wordt en de boze buien die tot nu toe werden toegeschreven aan vermoeidheid, verdwijnen. Zonder screening was haar talent waarschijnlijk onopgemerkt gebleven.

Reflectievragen

- Hoe kan ik ervoor zorgen dat ook stille, sociaal goed functionerende leerlingen met bovengemiddelde resultaten tijdig worden gesignaleerd voor mogelijke (hoog)begaafdheid?
- Welke strategieën kan ik inzetten om uitdaging te bieden zonder dat dit ten koste gaat van het sociale comfort van de leerling?
- Hoe kan ik leraren ondersteunen in het herkennen van subtiele signalen van onderpresteren bij sociaal georiënteerde leerlingen?
- Op welke manier kan ik de effecten van maatwerktrajecten, zoals compacten en plusgroepen, systematisch volgen en evalueren?

Basisschool De Vijver: objectief en inclusief signaleren

De Vijver is een basisschool in een diverse stadswijk, met leerlingen uit verschillende sociaal-economische en culturele achtergronden. Ruim de helft van de 400 leerlingen spreekt thuis geen Nederlands. Hoewel de school inzet op gelijke kansen, werden voorheen vooral leerlingen uit hoogopgeleide, Nederlandstalige gezinnen als (hoog)begaafd herkend. Dit riep vragen op over de objectiviteit en inclusiviteit van de signalering.

Traditioneel wordt (hoog)begaafdheid vaak gekoppeld aan opvallende prestaties, creativiteit of verbaal gedrag. Hierdoor zien scholen kinderen die minder mondig zijn of uit een taalarme omgeving komen soms over het hoofd, zelfs als ze uitblinken in logisch denken of rekenen. Hierdoor krijgen vooral leerlingen uit minder kansrijke milieus minder vaak toegang tot plusprogramma's. Het team van De Vijver besloot om (hoog)begaafdheid objectief te signaleren met behulp van intelligentietests (zoals de WISC-V), aangevuld met observaties. De school nodigde alle leerlingen in groep 4, ongeacht achtergrond of prestaties, uit voor een intelligentieonderzoek. Dit bleek een eerlijkere en minder bevooroordeelde manier van selecteren.

- **Stap 1:** Voorlichting aan ouders – De school organiseerde informatieavonden en huisbezoeken, met extra aandacht voor ouders die het Nederlandse onderwijssysteem minder goed kennen.
- **Stap 2:** Uniforme screening – Iedere leerling kreeg een intelligentietest, en de school besprak de uitslag daarvan met de ouders. Ook kregen de ouders uitgelegd dat intelligentie belangrijk is, maar slechts één aspect van het potentieel van een kind.
- **Stap 3:** Aanvullende observatie – De school ging niet alleen af op de testresultaten, maar keek ook breder: motivatie, doorzettingsvermogen en leergierigheid telden ook mee.
- **Stap 4:** Toegang tot verrijking – Leerlingen met een IQ van 130 of hoger kregen automatisch toegang tot het plusprogramma, maar ook kinderen met andere opvallende talenten konden daarvoor in aanmerking komen.

Deze aanpak leidde tot meer diversiteit in de plusklas van De Vijver. Waar voorheen voornamelijk kinderen uit bevoorrechte milieus werden herkend, bestond de groep nu uit veel meer leerlingen met een migratieachtergrond of uit gezinnen met een lagere sociaal-economische status. Omdat taalvaardigheid en opvallend gedrag minder bepalend waren, kregen ook introverte of stille kinderen een eerlijke kans. Leraren en ouders werden zich bewuster van (onbewuste) vooroordelen en leerlingen die eerder niet opvielen, lieten nu hun talenten zien en groeiden in zelfvertrouwen.

Kritische noten

Hoewel de nieuwe aanpak zorgde voor meer kansengelijkheid, bleven er aandachtspunten:

- Intelligentietests zijn niet volledig vrij van culturele bias. De school blijft daarom kritisch en past waar nodig tests aan.
- Intelligentie op zich is niet allesbepalend; ook creativiteit en motivatie zijn belangrijk. Daarom blijft ruimte voor aanvullende observaties essentieel.
- Niet alle ouders kunnen hun kinderen even goed ondersteunen. De school blijft dan ook investeren in ouderbetrokkenheid.

Reflectievragen

- Op welke manieren herken jij (onbewuste) vooroordelen in je eigen observaties en beslissingen rondom het signaleren van talenten bij leerlingen?
- Hoe zorg je ervoor dat naast intelligentietests ook motivatie, creativiteit en andere talenten structureel worden meegenomen in de selectie voor het plusprogramma?
- Wat doe je als leraar om de betrokkenheid van ouders te vergroten, vooral bij gezinnen die minder vanzelfsprekend ondersteuning kunnen bieden?
- Hoe kun jij bijdragen aan een inclusieve leeromgeving waarin ook stille, introverte of minder opvallende leerlingen hun talenten durven en kunnen laten zien?

HOOFDSTUK 2 VIGNET 3

Anders kijken naar anderstalige leerlingen

Abdur zit in een brugklas vmbo-t. Hij is stil, scoort gemiddeld en spreekt thuis vooral Arabisch. Zijn leraren typeren hem als bescheiden maar 'gewoon gemiddeld'. Wanneer de school besluit de VOQS in te zetten, scoort Abdur onverwacht in de bovenste 5%. Dat is verrassend, want Abdur viel nooit op door goede resultaten en hij zette zijn cognitieve capaciteiten vooral in om werk te ontlopen. Met Abdur moest elke leraar energie steken in het in het gareel houden van de groep, terwijl Abdur nooit aanwijsbaar de aanstichter was. Integendeel, hij speelde met overtuiging de vrede-stichter en was altijd omringd door een groep hechte vrienden.

De mentor van Abdur gaat met hem kijken naar zijn toekomstplannen. Voor Abdur is dat nogal abstract, maar als hij een dagje mag meelopen op het gemeentehuis in zijn stad en hij een raadsvergadering heeft bijgewoond, ziet hij ineens een ander pad. Hij gaat dingen veranderen in de politiek! Na een gesprek met Abdur en zijn ouders en na heroverweging van zijn basis-schooladvies, stroomt hij door naar het havo. Ook daar krijgt hij de steun die hij nodig heeft en denkt de school met hem mee in mogelijkheden. Hij mag snuffelstage lopen bij de plaatselijke gemeenteraad en haalt betere resultaten op school. Twee jaar later zit hij op het vwo en doet hij mee met de debatclub.

Reflectievragen

- Hoe kan ik ervoor zorgen dat mijn school structureel signaleringsinstrumenten inzet om verborgen potentieel bij leerlingen te ontdekken?
- Welke interventies zijn effectief om onderpresterende (hoog)begaafde leerlingen met een stille of bemiddelende rol in de groep te motiveren?
- Hoe kan ik rekening houden met meertaligheid en culturele context bij het interpreteren van signalen en testresultaten?
- Op welke manier kan ik leraren begeleiden in het herkennen van niet-cognitieve kwaliteiten (zoals leiderschap en diplomatie) als onderdeel van (hoog)begaafdheidsprofielen?

Als taal een leerling niet in de weg zit

Fatima, een 9-jarige leerling met een vluchtelingenachtergrond, was stil in de klas en haar Nederlandse taalvaardigheid was nog in ontwikkeling. Op standaardtoetsen scoorde ze onder het gemiddelde. Tijdens een groepsproject merkte haar leraar echter op dat Fatima complexe patronen kon herkennen en oplossingen bedacht die andere kinderen niet zagen.

In plaats van zich te richten op wat Fatima niet kon, gebruikte de leraar de Multidimensionale Observatiekaart om haar talenten systematisch in verschillende contexten te observeren. Ze ontdekte dat Fatima uitzonderlijke ruimtelijke en wiskundige inzichten had en kon navigeren tussen verschillende culturele perspectieven op een manier die zeldzaam was voor haar leeftijd.

De leraar creëerde kansen voor Fatima om haar talenten te tonen: ze mocht leiding geven aan het ontwerpen van een 3D-model van de wijk en hielp bij het vertalen voor nieuwe leerlingen die haar moedertaal spraken. Door haar begaafdheid te herkennen in niet-talige contexten, kon de leraar Fatima's zelfvertrouwen versterken en haar talenten ontwikkelen, terwijl ze tegelijkertijd haar taalvaardigheid verbeterde in betekenisvolle contexten.

Reflectievragen

- Op welke manieren kunnen leraren verder kijken dan standaardtoetsen om talenten van leerlingen als Fatima te ontdekken?
- Hoe draagt het observeren van talenten in verschillende contexten bij aan een completer beeld van een leerling?
- Wat vraagt het van een leraar om open te staan voor culturele perspectieven en deze te waarderen in de klas?
- Hoe zou jij Fatima's talenten verder kunnen stimuleren en zichtbaar maken binnen en buiten de klas?

Kansen van het Sterke Punten Interview

Jayden, een 15-jarige havoleerling uit een arbeidersgezin, had wisselende cijfers en werd door sommige leraren als 'ongemotiveerd' bestempeld. Zijn mentor gebruikte het Sterke Punten Interview met cultureel-responsieve componenten en ontdekte dat Jayden niet alleen creatief en praktisch zeer begaafd was, maar ook een diep begrip had van sociale rechtvaardigheid en de uitdagingen in zijn wijk.

De mentor moedigde Jayden aan om deel te nemen aan het Transformationeel Project. Jayden koos ervoor om zijn technische en creatieve vaardigheden te gebruiken om een app te ontwikkelen die lokale ondernemers in zijn wijk verbond met jongeren die werkervaring zochten. Hij interviewde ondernemers, analyseerde bestaande systemen en ontwierp een gebruiksvriendelijke interface.

Het project gaf Jayden een doel dat aansloot bij zijn waarden en sterke punten. Hij gebruikte zijn praktische probleemoplossingsvaardigheden, zijn sociale intelligentie en zijn technische kennis om een reëel probleem aan te pakken. Zijn leraren zagen een andere kant van Jayden: een gemotiveerde, geëngageerde leerling met leiderschapskwaliteiten en ondernemersgeest. Het project verbeterde niet alleen Jaydens schoolbetrokkenheid, maar leverde ook een waardevolle bijdrage aan zijn gemeenschap en veranderde de perceptie van leraren over wat (hoog)begaafdheid kan inhouden.

Reflectievragen

- Op welke manieren herkennen en erkennen wij in onze schoolpraktijk sterke punten en talenten van leerlingen die zich niet altijd binnen de traditionele schoolse kaders uiten?
- Hoe zorgen we ervoor dat mentoren en leraren voldoende handelingsrepertoire en tijd krijgen om in te spelen op de culturele en persoonlijke achtergronden van leerlingen zoals Jayden?
- Welk beleid of welke ruimte bieden we leerlingen om hun talenten en maatschappelijke betrokkenheid, zoals Jayden met zijn project, in te zetten en verder te ontwikkelen?
- Hoe kunnen we het gesprek binnen het team stimuleren over het verbreden van het begrip '(hoog)begaafdheid' en het voorkomen van het te snel labelen van leerlingen als 'ongemotiveerd'?

Samen spelen is iets anders dan vrienden zijn

“Ik ben 9 jaar en speel vaak buiten met mijn zusje van 5 en de buurkinderen. Soms kletsen we, maar vaak ga ik dagdromen. Eén keer ging het gesprek over vriendschap. Ik zie de buurkinderen niet als vrienden, maar als speelmaatjes. Zij vinden andere dingen interessant en zijn vaak onaardig tegen mijn zusje, omdat zij jonger is en minder goed mee kan doen met spelletjes. Op school heb ik een vriendin met wie ik kan lachen, die mij steunt en die snapt dat het niet leuk is als je een afspraak ineens afzegt. De buurkinderen voldoen niet aan deze criteria, dus zijn ze voor mij geen vrienden. Toen ik dat zei, werden ze boos, huilde er één en liepen ze zonder iets te zeggen weg. Ik schrok en was ook boos omdat ze niets zeiden. Sindsdien voel ik me minderwaardig in dat groepje en word ik buitengesloten.”

Reflectievragen

- Hoe kun je kinderen helpen om het verschil tussen speelmaatjes en vrienden te begrijpen en te respecteren?
- Welke strategieën kun je inzetten om empathie en inclusiviteit te bevorderen bij kinderen, vooral in situaties waarin leeftijdsverschillen een rol spelen?
- Hoe kun je kinderen begeleiden in het uiten van hun gevoelens en gedachten op een manier die conflicten vermindert en begrip vergroot?
- Welke gevoelens en gedachten ervaar je als je merkt dat leerlingen worden buitengesloten, en hoe zou je in het vervolg zo'n situatie anders kunnen aanpakken om begrip en verbinding te bevorderen?

Een overdaad aan niet-functionele prikkels

Ik zit aan een ruime tafel tijdens biologielees. De meisjes discussiëren luidkeels met hun burens. Geschreeuw, dromen van drank en feestjes verbinden de 15- en 16-jarigen. Het duizelt me, de orkaan aan herrie slokt me op. Een hoofdpijn bonkt door de overmacht aan haast massieve prikkels om me heen. Met moeite krijg ik mijn focus door de geluidswervelingen heen op de lerares gericht. Ze staat daar met een schorre piepstem een plantencel te tekenen. Het woord 'osmose' veroorzaakt in mijn brein een explosie aan redeneringen ... waterstroom ... stevige celwand van glycogeen ... Ah en zo blijft de stengel dus rechtop staan, zo zorgt hij voor zijn stevigheid! In mijn hoofd zie ik een groene ballon stevig opgepompt worden. Het is alsof een nieuwe wereld zich aan mij openbaart. Een verblijd enthousiasme kolkt in mijn overprikkelde brein, terwijl de lerares de eerste begrippen nog in de hoofden van mijn socialiserende klasgenoten probeert te pompen.

Reflectievragen

- Hoe kun je als leraar de aandacht van leerlingen vasthouden in een drukke en prikkelrijke klasomgeving?
- Welke strategieën kun je gebruiken om zowel de sociale als de academische behoeften van leerlingen in balans te houden tijdens de les?
- Hoe kun je ervoor zorgen dat alle leerlingen, ondanks verschillende niveaus van betrokkenheid en interesse, de lesstof effectief opnemen en begrijpen?
- Welke rol speelt jouw eigen houding en gedrag in het creëren van een positieve en veilige leeromgeving voor alle leerlingen?

Brief aan de leraren van mijn basisschool¹

Beste A en B,

Herinneren jullie je mij nog? Ik ben nu 19 jaar en het is al meer dan zes jaar geleden sinds ik mijn laatste dag op de basisschool had. Hoe heeft alles zo mis kunnen gaan vanaf het moment dat ik bij jullie in de klas kwam?

In groep 4 werd er gesproken over het overslaan van groep 5. Jullie besloten dat niet te doen vanwege het schoolbeleid. Ik heb nooit echt begrepen waarom het niet mocht. Het zou fijn zijn geweest als jullie daar met mij over hadden gesproken in plaats van dat ik het van mijn ouders moest horen. Uiteindelijk ging ik gewoon naar groep 5. Als uitdaging mocht ik meedoen met de bovenbouw voor geschiedenis. Ik vond het toen leuk, maar nu denk ik dat het het begin was van het gevoel dat ik er niet bij hoorde en me alleen voelde.

In groep 6 veranderde er niet veel voor mij. Ik verveelde me en had het gevoel dat ik vooral anderen hielp of met extra dingen bezig was. Dat droeg bij aan het feit dat ik bijna nergens meer aan begon, want de beloning was meer werk. Aan het einde van groep 6 schreef ik dat ik het leuk vond om anderen te helpen. Dat is iets wat je op school leert, maar het is niet waar school om draait. Ik denk dat het een teken was dat ik sociaal wenselijk gedrag begon te vertonen, ook al was het misschien niet een bewuste keuze van mij.

Aan het einde van groep 6 miste ik nog steeds uitdaging. Jullie stelden voor om een IQ-test te doen. Mijn ouders twijfelden daar al over, want wat als de uitslag niet positief zou zijn? En dat was het geval, want ik scoorde 123 met een disharmonisch profiel. Dat was geen 130, dus ik mocht niet naar het Leonardo. In het rapport stond dat ik zo min mogelijk onder tijdsdruk moest werken en dat het verstandig was om mij meer tijd te geven voor proefwerken. Maar heb ik dat ooit gekregen?

In groep 7 mocht ik meedoen aan een verrijkingsklas. Daar voelde ik me echt op mijn plek. Ik had meer uitdaging en vond de leraar een fijne docent. Ik werd weer dat enthousiaste meisje dat ik vroeger was. Maar het lijkt alsof jullie al die opmerkingen van de leraar van de verrijkingsklas naast je neerlegden. Zie ik dat verkeerd?

In groep 8 mocht ik op mijn eigen tempo werken. Dat was fijn, maar binnen een paar maanden was ik helemaal klaar en moest ik aan een Engelse typcursus op de computer beginnen. Waarom konden jullie niet meer tijd investeren in iets wat ik echt nodig zou hebben op de middelbare school?

Mijn eerste jaar op de middelbare school ging met veel tegenzin en een eenzaam gevoel. In het tweede jaar werd ik steeds meer de clown van de klas en deed ik steeds minder mijn best. Ik ging met veel moeite over naar de derde klas. Mijn mentor deed zijn best, maar de vraag of ik ADHD had, vond ik pijnlijk. Hij begreep me niet. Uiteindelijk moest ik de derde klas overdoen. Ik voelde me niet fijn tussen de jongere kinderen en mijn motivatie werd alleen maar minder.

¹ Samenvatting van een brief die daadwerkelijk is geschreven door een oud-leerling.

Tijdens een gesprek met mijn mentor en de zorgcoördinator gaven ze aan dat er een fout was gemaakt bij de keuze om mij niet over te laten gaan. Toen mocht ik opeens wel naar de vierde klas. Ik moest de twee maanden die ik had gemist inhalen voor de kerstvakantie. Dat haalde ik, maar zodra ik officieel in de vierde zat, deed ik helemaal niets meer. De druk was te veel geweest en ik bleef zitten in de vierde. Toen besloot ik om naar een andere school te gaan. Ik voelde me daar veel meer op mijn plek, maar ik had het eigenlijk al opgegeven. De enige vakken waar ik nog moeite voor deed, waren kunst en gym.

Nu zit ik al 10 maanden thuis. Ik durf zo weinig, soms kost het me al te veel stress om de deur voor iemand open te doen of een berichtje te beantwoorden. Ik durf nauwelijks nog te dromen of iets te willen, want ik kan het vast niet.

Op de basisschool was ik een makkelijk kind in een groep van 30 kinderen, dus de leraren hoefden niet veel aandacht aan mij te besteden. Maar dat heeft me zoveel verkeerde dingen gebracht. Ik heb geleerd dat hard werken je alleen maar meer werk oplevert zonder waardering, dat mensen veel zeggen maar het niet menen, en dat de mensen die om je geven je niet kunnen helpen.

Dit alles maakte dat ik die houding aannam om maar overal grappen over te maken, want dan was de pijn minder zichtbaar. En dan zou er niet weer iemand langskomen die, zonder het toe te geven, geen idee had waar hij mee bezig was, maar zich wel goed genoeg voelde om zich ermee te bemoeien.

Was getekend,
Een zeer makkelijk lerende leerling.

Reflectievragen

- Hoe ben ik omgegaan met adviezen van collega's zoals de leraar van de verrijkingsklas? Heb ik deze serieus overwogen en vertaald naar mijn eigen aanpak?
- Op welke momenten had ik meer maatwerk kunnen bieden, bijvoorbeeld qua tempo, uitdaging of ondersteuning?
- Hoe heb ik gereageerd op twijfels of onzekerheid van ouders, en heb ik hun zorgen serieus genomen?
- Welke lessen trek ik uit deze ervaring over het belang van individuele aandacht en échte interesse in het verhaal van iedere leerling?

Ontwikkeling van een visie op (hoog)begaafdheid bij basisschool De Horizon¹: een zoektocht naar passend onderwijs en inclusiviteit

Basisschool De Horizon, een stedelijke school met circa 350 leerlingen en grote culturele en talentdiversiteit, ervaart toenemende uitdagingen rondom (hoog)begaafdheid. Leraren en ouders signaleren dat sommige leerlingen zich vervelen, sneller klaar zijn met hun werk en onvoldoende uitdaging ervaren. Dit leidt soms tot onderpresteren, verveling of storend gedrag. Daarnaast worstelen sommige leerlingen met sociale aansluiting of ze voelen zich niet begrepen. Ouders merken dat hun kinderen thuis nieuwsgierig en veelzijdig zijn, maar dat deze eigenschappen op school niet altijd zichtbaar zijn. Een kleine groep leerlingen volgt lessen in bovenschoolse plusklassen, omdat het reguliere aanbod niet voldoende aansluit.

Deze signalen maken duidelijk dat het huidige beleid tekortschiet. Er ontbreekt een gezamenlijke visie en concrete aanpak. (Hoog)begaafdheid blijkt meer te zijn dan alleen hoge intelligentie; ook creativiteit en sociaal-emotionele vaardigheden zijn belangrijk voor welzijn en ontwikkeling. De school wil een inclusieve benadering hanteren, waarbij (hoog)begaafdheid wordt gezien als één van de vele vormen van diversiteit.

De Horizon wil samen met het team, ouders en andere betrokkenen een breed gedragen visie ontwikkelen. Centrale vragen hierbij zijn: hoe signaleren we (hoog)begaafdheid, wat hebben deze leerlingen nodig om tot hun recht te komen, hoe passen we differentiatie en verrijking toe in het onderwijsaanbod, en welke rol spelen ouders, leraren en de omgeving in de begeleiding?

Het doel is beleid te ontwikkelen dat niet alleen focust op hoge cijfers, maar ook ruimte biedt voor persoonlijke interesses, creativiteit en sociaal-emotioneel welzijn. Door te investeren in professionalisering, ouderbetrokkenheid en passende materialen en methodieken, wil De Horizon een klimaat creëren waarin alle leerlingen zich gezien, gehoord en uitgedaagd voelen. Deze koers moet leiden tot beter passende ondersteuning voor (hoog)begaafde leerlingen binnen de school zelf, zonder dat zij afhankelijk zijn van externe plusklassen.

Reflectievragen

- Welke aannames heb je zelf over (hoog)begaafdheid, en hoe beïnvloeden deze jouw kijk op onderwijs voor (hoog)begaafde leerlingen?
- Op welke manier kun jij bijdragen aan een inclusieve en stimulerende leeromgeving voor alle leerlingen, ook voor leerlingen met bijzondere talenten?
- Hoe herken jij signalen van (hoog)begaafdheid in jouw eigen onderwijspraktijk, en welke stappen zet jij daarna?
- Welke rol zie jij voor ouders, het team en de omgeving bij het begeleiden van leerlingen met een (hoog)begaafd profiel?

¹ Deze casus is fictief en ook de naam van de school is verzonnen.

Overeenkomsten in visie op (hoog)begaafdheid: twee leraren zoeken gezamenlijk naar een gedeeld perspectief

Op het Comenius College werken twee leraren met verschillende visies op (hoog)begaafdheid samen aan een effectievere aanpak voor deze leerlingengroep. Mevrouw Van Dijk, wiskunde-leraar, legt de nadruk op cognitieve ontwikkeling en ziet (hoog)begaafdheid vooral in analytisch denkvermogen, uitzonderlijke prestaties en leergierigheid. Zij wil vooral intellectuele uitdaging binnen het curriculum vergroten. Meneer Janssen, leraar Nederlands, richt zich op de sociaal-emotionele kant, signaleert motivatieproblemen en perfectionisme, en wil leerlingen begeleiden in autonomie, verbondenheid en zelfbeeld.

Aanvankelijk verschillen hun inzichten: Van Dijk vreest dat te veel focus op gevoelens intellectuele groei belemmert, terwijl Janssen bang is dat prestatiegerichtheid faalangst en onderpresteren kan veroorzaken. Binnen een schoolbrede werkgroep benoemen ze deze verschillen, waarna ze ontdekken dat hun perspectieven elkaar aanvullen. Samen verdiepen ze zich in de literatuur en formuleren gedeelde uitgangspunten:

- (Hoog)begaafdheid kent vele vormen en vraagt maatwerk.
- Het is belangrijk zowel cognitieve als sociaal-emotionele behoeften te erkennen.
- Motivatieproblemen, faalangst en sociale uitdagingen komen vaak voor.
- Het is nodig ruimte te geven voor creativiteit én verdieping.
- Samenwerking tussen leraren, mentoren en ouders is cruciaal.

Vanuit deze gezamenlijke visie ontwikkelen ze een keuzeprogramma voor (hoog)begaafde leerlingen met verdiepende wiskundige opdrachten, creatieve expressie, reflectiemomenten en ervaringsuitwisseling. Ze betrekken de schoolpsycholoog en ouders bij de uitvoering. Enkele maanden na invoering merken ze positieve effecten: leerlingen voelen zich meer gehoord, gewaardeerd en uitgedaagd, motivatieproblemen en onderpresteren nemen af en de samenwerking tussen de leraren wordt rijker en leerzamer.

In een evaluatie met de schoolleiding adviseren zij collega's om in gesprek te blijven over de betekenis van (hoog)begaafdheid in hun context, samen te werken voor meer begrip en effectiviteit, ieders talent in te zetten en blijvend te reflecteren op de eigen visie. Zo ontstaat een breder, inclusiever beleid voor (hoog)begaafde leerlingen.

Reflectievragen

- Welke inzichten uit deze casus zijn toepasbaar binnen jouw eigen onderwijspraktijk?
- Hoe kun je de samenwerking met collega's en ouders verder versterken om (hoog)begaafde leerlingen optimaal te begeleiden?
- Op welke manier geef jij ruimte aan creativiteit en verdieping in je lesaanbod, en waar liggen voor jou nog kansen?
- Hoe kun je blijven reflecteren op je eigen visie op (hoog)begaafdheid om steeds effectiever te handelen?